

O JEZIKU I OKO NJEGA

O KRITICI UREĐIVAČKE POLITIKE
ČASOPISA JEZIK

Za 30. obljetnicu uredništvo je primilo više potpisanih čestitaka, ali i jednu anonimnu kritiku. Iako se nerado osvrćemo na anonimne dopise, ipak ćemo o ovome reći nekoliko riječi jer mislimo da bi ova kritika mogla biti izraz mišljenja i više drugih čitatelja nelingvista. Nadamo se da će nam čitatelji biti ustrajni pretplatnici i bolji širitelji Jezika ako im ukratko uspijemo pojasniti neka pitanja.

Evo pisma u cijelosti bez ikakvih promjena:

Uredništvu „Jezika“

Zagreb

Nisam nikakav jezikoslovac, ali me uvijek interesiraju jezična pitanja.

Volim i cijenim svoj jezik. Zato mi ne zamjerite na ovom pismu. Primao sam „Hrvatski jezik“ za vrijeme njegova izlaženja, a sada primam „Jezik“ od njegove pojave do danas.

Neobično žalim što on nema uspjeha. Zato je krivo u prvo redu uredništvo. Jezik bi imao velikog uspjeha kada bi se približio masama, kako to lijepo stoji u 1. ovogodišnjem broju „Jezika“, kad bi „svoja istraživanja, spoznaje i zapažanja iznosio na zanimljiv i širim krugovima pristupačan način. . .“

Od toga bi bilo koristi mnoštvu naših ljudi, crpli bi iz njega vrijedne pouke ne-stručnjaci (jezični), daci, mase kojima su te pouke dragocjene, korisne.

Mjesto toga „Jezik“ uglavnom služi unravo stručnjacima—lingvistima u kojemu se oni izivljavaju na svoj za široke mase nimalo interesantan način, ogromnim brojem

nerazumljivih riječi i pojmova koje nisu za nikoga, osim stručnih lingvista.

Eto, to je razlog što „Jezik“ ne može i neće moći, dok je takav, prodrijeti u mase, jer one od njega ne mogu imati nikakve koristi.

To je, ne samo moje, nego mišljenje svih ljudi izuzev znanstvenika—jezikoslovaca, kojima, mislim, i nije potreban „Jezik“, odnosno njegove pouke. Spustite se iz oblaka lingvistike na zemlju među ljude. Vaš rad ima ogromno polje materijala. Dosta je spomenuti samo sadržaje rječnika i jezičnih savjetnika, kada drugo i ne bi postojalo.

Učinite ovaj pokušaj i to reklamirajte u dnevnim listovima pa ćete vidjeti uspjeh. Mnogi ljudi, koje interesiraju jezična pitanja i ne znaju za „Jezik“ i njegovu ulogu.

Dobro bi bilo i za nas, obične ljude, a i za „Jezik“ da ovaj moj apel ne ostane, kao i dosad, glas vapajućeg.

*Ne zamjerite! Srdačan pozdrav od
vašeg pretplatnika*

Zgb, 17. I 83.

1. Iako u ovoj kritici ima i opravdanih tonova, ipak mislimo da je ona u cjelini preoštra i subjektivna. Teško je da bi ona vrijedila za ikoje razdoblje časopisa Jezik, ali je sigurno da ne vrijedi za razdoblje jubilarnih godišta, od 25. do 30. Za izlaženja 25. godišta uredništvo je ozbiljno razmotrilo uređivački smjer časopisa i zaključilo da mora veće težište staviti na stručno područje, na popularno i popularnije pisane članke u okviru dotadašnjih rubrika, a uvelo je i uvodi i nove s jedinom svrhom da omogući i potiče popularnije i zanimljivije pisanje. I uspjeh nije izostao. Očitovao se u podvostručenju broja pretplatnika.

Zato je neprimjerena žaloba: „Neobično žalim što on nema uspjeha.“

Mi uspjeh vidimo u ovome:

– što je izdržao trideset godina, a ne pokazuje znakove umora; unatoč svim teškoćama na koje nailazi izlazi ustrajno i redovito upravo zato što je dobar izraz i odraz potreba naših dana;

– što ima u prosjeku po 2800 pretplatnika po godištu, a još se proda i 200 – 500 primjeraka po broju, što je u nas natprosječno za slične časopise;

– što se čita i prihvaća ono što u njemu piše; nije teško pronaći potvrde da ono o čemu pišemo prelazi u praksu.

To uzbuđuje i protivnike hrvatskoga književnoga jezika i oni to katkada i javno kažu. A urednici i onako imaju i previše drugih poslova i kad ne bi vidjeli nikakva uspjeha u svom uredničkom poslu, sigurno je da bi ga napustili. Što mi sami katkada zavapimo nezadovoljni uspjehom, to je zato što ozbiljan poslanik nikada ne smije biti sasvim zadovoljan dosegnutom razinom.

2. „Jezik bi imao velikog uspjeha kada bi se približio masama . . . ”

Što ako se mi i ne želimo približiti masama, prvo jer nama riječ masa zvuči malo pogrdno, mi čak ne upotrebljavamo ni riječ mnoštvo, nego *širi čitateljski krug, širi čitateljski krugovi*, i drugo, ozbiljnim pisanjem ne možemo postići popularnost ni pjevačkih zvijezda ni nogometa. I ne težimo za tim.

Znamo po odjecima što do nas dolaze koji članci nailaze na najveće zanimanje: oni koji pišu o ekscesima i pisani u humorističko–zabavlačkom tonu.

Međutim, mi taj smjer možemo prihvatiti samo kao rubni, a ne kao osnovni jer se na ekscesnoj problematici ne može graditi trajna jezična kultura, a ne smijemo, pa onda i ne možemo postati zabavlačko–humoristički časopis. Zato i ne težimo da se pod svaku cijenu približimo „masama”, nego da polako i ustrajno širimo krug naših

čitatelja, da bude sve više onih koji teže pravoj jezičnoj kulturi, da ih usmjeravamo prema vrhunskim dometima. Ponovit ćemo završetak članka o časopisu Jezik u Spomenici HFD:

Bude li takav i dalje, osigurana mu je i budućnost, ali ne zbog nepismenosti, na koju se često tužimo, nego upravo zbog zrelosti sredine u kojoj izlazi, jer je težnja za svakom kulturom, pa i jezičnom trajna: gornja se granica nikad ne može dostići, a odvratiti pogled od vrhunaca znači krenuti prema propasti.

3. Naime časopis naravi kao što je Jezik nije za najšire slojeve, niti to može biti općenito, a u našim prilikama posebno.

Prvo, Jezik je znanstveno–stručni časopis, a takav zaista i treba biti jer ne vidimo mogućnosti da bilo koje područje jezične kulture zanemarimo, a znanstveno je područje veoma važno, važnije nego li se neupućenima čini.

Ne ulazeći u teoretsko obrazlaganje te važnosti, možemo reći samo ovo: kad je jedan problem znanstveno pretresen i dobro riješen, tada smo dobili pravo uporište za širenje jezične kulture. Ako se dobro rješenje i ne proširi odmah, neposredno, tada će preko gramatika, rječnika, jezičnih priručnika i stručnih posrednika doći do širih narodnih slojeva*. Jer časopis Jezik nije samo časopis za šire čitateljske krugove nego i za znanstvene i stručne posrednike: profesore, nastavnike, lektore, oni treba da nove spoznaje šire dalje.

* Mogu to osvijetliti najnovijim primjerom. U XXIII. godištu Jezika objavio sam članak GRAPE–FRUIT i predložio desetak zamjena za taj anglizam, ali poslije nisam zapazio da bi tko upotrijebio koju od tih riječi. Kad je ovaj članak bio u tiskari, obavijestio me botaničar Ivan Šugar da će u jedno svoje djelo unijeti predloženi naziv *limunika*. Dakle uspjeh nakon sedam godina (usp. i napomene uz članak *Aerobic, aerobik* ili . . . gdje je uspjeh došao nakon osam godina).

I konačno, mi glavnu novčanu pomoć dobivamo od SIZ za znanost i kad bismo napustili znanstvenu stranu, presahnuo bi ili se smanjio taj izvor, a bez njega teško da bismo mogli izlaziti.

4. Mislimo da je preoštra i neutemeljena ocjena: „Mjesto toga ‚Jezik‘ uglavnom služi upravo stručnjacima—lingvistima u kojemu se oni izivljavaju. . .”

U Jeziku ne surađuju samo lingvisti, nego i nelingvisti pa već zbog toga ta ocjena neće biti točna, a ima i rubrika (sve u dvo-stupačnom dijelu Jezika) u kojima gotovo da i nema članka neprimjerenoga i nelingvističkim čitateljima.

Uredništvo prati tko se sve pretplaćuje na Jezik i zna da je lepeza naših pretplatnika veoma široka: od domaćica i učenika preko zainteresiranih za hrvatski književni jezik s općom i stručnom naobrazbom do vrhunskih lingvističkih stručnjaka u zemlji i inozemstvu i teško je zadovoljiti sve te slojeve. Nastojimo da u svakom broju svatko nađe nešto za sebe, a posebno se brinemo da svi naši članci budu razumljivi i širim čitateljskim krugovima. Anonimni pretplatnik navodi *naše* riječi koje smo uputili suradnicima u tom smislu. U potpunosti prihvaćamo mišljenje Haralda Frickea koji kaže:

„U humanističkim znanostima, naprotiv, stručnjaku treba da je naročito stalo do toga da mu se rezultati istraživanja prošire što više; njihova korist za javnost ne može se sastojati u drugome nego da budu doprinos ‚prosvjećenju‘, da potaknu što veći broj ljudi, kako bi oni te znanstvene spoznaje autorefleksijom primijenili na vlastitu povijest, vlastiti jezik, vlastitu društvenu situaciju. Zato se jezik humanističkih znanosti mora razviti u pouzdano sredstvo znanstvenoga sporazumijevanja, a da pri tome ne zaluta na put ezoteričkoga formalizma”. (Umjetnost riječi, XXIV., str. 175.)

I to prihvaćamo ne samo kao urednici Jezika nego i osobno. Teško bi bilo dokazati da je drugačije. Analiza 30. godišta daje ove podatke:

1. odnos stručni/znanstveni	stranā	%
a) stručni članci	42	26,25
b) znanstveni	118	73,75
2. razumljivost		
a) razumljiv svima	153	95,63
b) samo lingvistima	7	4,37
3. zanimljivost/korisnost		
a) zanimljiv/koristan svima	97,5	60,94
b) pretežno lingvistima	46	28,75
c) samo lingvistima	16,5	10,31

Moguće ocjene zanimljivosti/korisnosti: *pretežno nelingvistima, samo nelingvistima* nismo unosili zato što pretpostavljamo da bi svaki članak trebao biti zanimljiv lingvistima, bar kao obavijest što sve može biti problem i kako se rješava, pogotovu u normativnom i standardnojezičnom smislu.

A onaj jedan jedini članak koji smo uzeli kao razumljiv samo lingvistima, svojom glavinom nije potpuno nerazumljiv ni nelingvistima, a pomoću literature navedene u bilješkama potpuno je razumljiv svakom s općom naobrazbom, samo, dakako uz poseban napor. No o tome malo kasnije.

Ako sada napravimo prosjek prvih ocjena u svakom odjeljku (*a*) s ostalima (*b* i *c*) izlazi da je to 61:39 %, a to znači da je Jezik, ocijenjen veoma strogo sudeći po 30. godištu, namijenjen većim dijelom nestručnjacima (61 %), a manjim stručnjacima (39 %).

Što u tom pogledu ne možemo ići dalje, to su opet jednim dijelom krive naše ograničene novčane mogućnosti. Da bismo mogli u svemu uređivati Jezik prema potrebama širega čitateljskoga kruga, što je i naša želja, morali bismo imati dovoljno novca da nagradimo svaki naručeni članak pre-

ma trudu uloženom u nj. Nije rijetko da i koje veoma zanimljivo pitanje ostane bez odgovora jer za valjan odgovor treba istraživati, a kako će tko u obilju svojih poslova dati tomu prednost ako nije posebno stimuliran.

A kad već kritički razgovaramo, da mi ponovimo svoje riječi čitateljima. Naime mi nismo uputili samo svoje poticaje suradnicima, nego ih često upućujemo i čitateljima, a prvi put smo u prošlom godištu rekli da je zadatak čitateljima „da nastoje usvojiti ono lingvističko nazivlje koje je prijeko potrebno i za popularnije pisane članke”. Naime mi kao velik teret osjećamo čitateljsku komociju i nedovoljnu svijest.

I velikom broju čitatelja koji vole Jezik i s razumijevanjem ga čitaju, često je teško otići na poštu i poslati pretplatu, a kamoli da nađu kojega novog pretplatnika. Pokušali smo mi i s reklamama, imamo u tome neka iskustva, nastaviti ćemo i s time, ali odmah moramo reći da uspjeh dosadašnjih oglasa nije osobito velik. Za širenje časopisa moraju se brinuti i čitatelji. Ako oni ne (u)čine ništa, onda neće pomoći ni reklama, za koju – opet – i nemamo dovoljno novaca.

Kad bi i bila istina da nas ne razumiju nelingvisti, profesori hrvatskoga ili srpskoga jezika i književnosti, koji razumiju stručno lingvističko štivo, trebali bi biti naši najbrojniji pretplatnici, a po našim podacima nisu. oni brojem ne odskaču. Nije to samo naše mišljenje, nego to zapažaju i drugi. Marko Landeka iz Vinkovaca, nama inače nepoznat, napisao je u Školskim novinama: „U SR Hrvatskoj izlazi samo jedan časopis za jezik („Jezik“) četiri puta godišnje, pretplata je minimalna, pa i njega najveći dio nastavnika ne kupuje, a to ne čine ni školske biblioteke. Stanje našega duha . . .” (S. 2. 80. , str. 2.)

I kad bi i bila istina da Jezik nije baš razumljiv širim čitateljskim krugovima, a ko-ristan je za kulturu hrvatskoga književnog jezika, a časopis ne bi mogao izlaziti bez širega kruga čitatelja, onda bi mnogi trebali biti pretplatnici samo da omoguće da časopis izlazi makar i malo razumljivo. Jer svijest o korisnosti kojega pothvata treba potaći čovjeka da podupire i ono što nije izravno, neposredno njemu korisno. To je malo vjerojatna pretpostavka, a naveli smo je samo da se vide sve mogućnosti.

Kao zaključak možemo reći:

Komu je zaista stalo do jezične kulture, taj će u Jeziku naći dobro pomoćno sredstvo da u tome napreduje. Samo treba imati na umu da se jezična kultura stječe marljivim i strpljivim nastojanjem. Kultura nije samo lagodno pasivno primanje.

Stjepan Babić

LJUDI MOJI, POSTAO SAM NEPISMEN: NE RAZUMIJEM VIŠE HRVATSKI

Ljudi s godinama napreduju u znanosti i mudrosti, a meni se čini da nazadujem. Bilo je trenutaka kad sam si umišljao da sam ušao u tajne hrvatskoga jezika, a sad vidim da sam postao nepismen. Ne razumijem više hrvatski. Nemojte se podsmjehivati misleći da se šalim, govorim ozbiljno.

Ima tekstova koje nitko živ ne razumije, piše se o tome po novinama, pogotovu u posljednje doba. Tako npr. novinar Željko Brihta, da navedem samo jedan od posljednjih primjera, savjetuje zabrinutomu zbog nerazumljiva jezika: „prvo, da se za svaki slučaj suprotstavi svemu što ne shvaća – makar to bile i samo riječi (...) drugo, da što prije pristupi društvu za povratak razumljivom materinjem jeziku –